

IN HET LEERHUIS VAN DE GELIEFDE LEERLING

Paul Scheelen

Ergens in Klein-Azië beëindigt iemand de redactie van een boek. Vermoedelijk omstreeks het jaar 90. Wie het schreef, weten we niet. In onze handen hebben we een tekst van 15.000 woorden in Griekse vertaling, gemaakt door een onbekende. De oorspronkelijke – misschien Hebreeuwse, misschien Aramese tekst is verloren gegaan. Wat we wel weten is dat deze mysterieuze tekst in het begin van de tweede eeuw rondcirkelde in de vroegchristelijke kerken.

Het vierde evangelie is ontstaan in een gemeenschap van Judese volgelingen van Jezus, aanvankelijk gevestigd na zijn dood in Judea, waarschijnlijk Bethanië, de plaats waar Lazarus vandaan kwam. Zij vormden een leerhuis rond ‘de geliefde leerling’, een discipel van Jezus. Verwantschap met opvattingen van Johannes de Doper, van de Essenen en van de gnostiek zijn voelbaar. Maar ook polemiek en verwijdering. Het conflict met de joodse orthodoxie deed hen uitwijken naar de streek ten noorden van Galilea. Het verhaal viseert ‘het bolwerk van rechtzinnigheid’, m.a.w. ‘de tempel’ of ‘de Judeeërs’.

Van uit Galilea verspreidden zich meerdere dochter-leerhuizen die nood hadden aan een schriftelijke vastlegging van het oorspronkelijke verhalen complex. Zo ontstond onze tekst.

In het leerhuis van de geliefde leerling wordt het Woord, de Tora gezien als een beginselprogramma waarin God de grondpatronen van zijn schepping heeft vastgelegd. Door de mens te scheppen naar zijn Beeld heeft God immers een partner gecreëerd om deze schepping te verwerkelijken.

Centraal staat de menselijke gestalte van Jezus, de tsaddiek, de rechtvaardige leraar, de weerkaatsing van het gelaat van de Vader. Hij volbrengt het leven naar de Tora en gaat de uiterste consequenties van lijden en sterven niet uit de weg. In de tijd van vervolging, nu de tempel verwoest is en de offerdienst afgebroken, is het navolgen van Jezus de nieuwe wijze om Gods Woord waar te maken, ‘vlees te doen worden’. Dit vervangt de oude offerdienst die oorspronkelijk de bedoeling had om Tora te doen en om te zetten in het dagelijks leven.

Zo ontstond een verhaal om ons op te beuren, te steken en over de eeuwen heen te helpen geloven. Een verhaal als vergezicht.

“Ik zal water gieten op het dorstige en beken op het droge .
Ik zal mijn Geest uitgieten op uw nakroost
en mijn zegen op uw nakomelingen (Jes. 44.3-4).

1.19-2.11 Bethanië (huis v/d arme) over de Jordaan, waar
Mozes de Thora verkondigde (Deut. 1,1-5) Van hieruit
vertrok Joshua met z'n volk naar het Beloofde Land
(Joz.1,2)

Grensgebied ts dood en leven

Hier zal later Lazarus opgewekt worden.

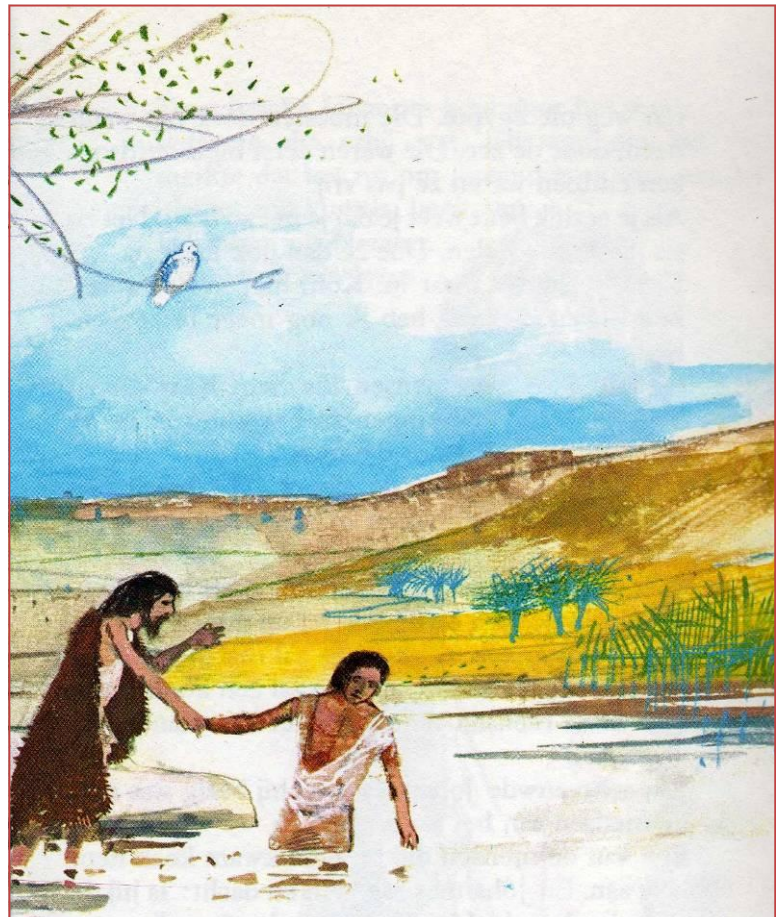
Zoals de schepping begon met de opzweepende Geest over de
wateren zo “ziet” Johannes de Geest van God neerdalen op
Jezus. ‘En de Geest bleef bij Hem”

**Met de rug naar de tempel wijst Johannes naar de
komende met de messiaanse titel: ‘Lam van God’.** Het
wordt een kettingreactie.

Leerlingen vragen ‘Rabbi waar verblijft Gij?’

Het Woord van God is onder hen: te zien, te tasten, te horen,
hier en nu, van aangezicht tot aangezicht, standvastig. Alle
geroepenen zijn uitgenodigd om te ‘zien’.

Zo zullen ze later kunnen getuigen.

Bethanië

HET EERSTE PAASFEEST

2,1-11 'Er geschiedde' rijmt met het scheppingsverhaal. Want in dat godvergeten land van **Kana in Galilea is er feest**. De reinigingsriten van de verschaalde zes kruiken water van het wettische zijn wijn geworden. De thora is vervuld.

Overvloed van wijn als herkenningsteken van het komende koninkrijk van God, waar de bergen zullen stromen van de most en de inwoners zullen bloeien als een wingerd. (Amos 9,13, Hosea 2.24) De schrijver kijkt al uit naar het avondmaal, het laatste der tekenen (13.1) Geen breuk met het verleden maar vol-brenger ten overvloede. Het heil is in kannen en kruiken.

En de moeder, de verwekster treedt op als samenvatting van wat het volk verlangt want Thora is immers "doen wat Hij gezegd heeft" (ex.24,7) De verwekster zonder naam is de stem van de Thora. Telkens zijn het bij Johannes de vrouwen die de weg wijzen en als eerste herkennen.

Kom laten we afdalen naar het dorp van troost: Kafarnaüm om ons dan te begeven naar de tempel waar de wijn verzuurd is.

teken
1

2.12-22) Het Pesachfeest was nabij. Bevrijding?

'De Heer die gij zoekt, zal tot zijn tempel komen en hij zal de zonen van Levi reinigen' Mal 3.1-3) de Johannesgemeente, terugkijkend op al wat geschied is en om zich heen blikkend op de toen bekende wereld, **ziet een nieuwe tempel verrijzen waarvan de messias Jezus fundament is**. Hij is de levende hoeksteen, door mensen verworpen, maar kostbaar bij God (1 Petr.1,4) Hij houdt niet van heilige huisjes.

Jeruzalem

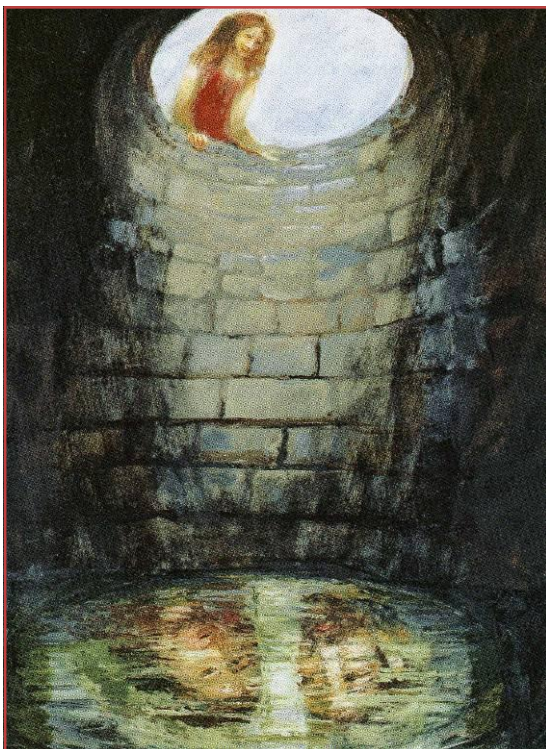
2.23-3.21 **Het gesprek met Nicodemus (het volk dat overwint) gebeurt tijdens de paasnacht**. De nacht waarin Abram niet kon slapen (Gen. 15.5) maar ook de nacht waarin de Eeuwige geen rust kon vinden vanwege het huilen van zijn volk. (Ex. 12) Voor Johannes is geloven een werkwoord, geen gestold bezit dat verdedigd en gehandhaafd moet worden. Het overkomt je van omhoog, vanuit Gods zaad en stelt de vraag naar jouw persoonlijke overgave en solidariteit. Het verwekt een nieuw bestaan., een nieuwe schepping uit water en geest; de levenskracht van God.(Gen.1) Je wordt opnieuw geboren. En dat geldt ook voor hooggeplaatste Judeeërs.

‘Ik wil achter mijn minnaars aangaan die mij mijn brood en water, mijn wol en vlas, mijn olie en drank geven’ (Hosea 2.4)

3.22-36 Aïnon betekent bronnen en Salim: vrede. Een vreedevolle drinkplaats voor het leerhuis van de geliefde leerling. En het leerhuis van de geliefde leerling zingt het uit in **een hymne**: voor én boven alles is deze Jezus vanuit God. Als je Hem hoort dan hoor je de Eeuwige. Samen met de Doper zijn ze verheugd de stem van de bruidegom te mogen beluisteren.

Samaritã

4.1-42 Een vrouw voert haar Samaritaans volk terug naar de bron.

Zoals de moeder van Jezus verwijst ze naar de Messias.

In de ogen van de tempelorthodoxie een buitenkerkelijke. Geen Judeeër zou met haar spreken. Ooit had de hogepriester in 108 v. Chr. haar tempel in Gerizim verwoest. De vijf boeken van Mozes had ze wel beleden. Vijf goden binnengebracht. Vijf mannen gehad en ook nu niet ten volle getrouwd met God. Zal zij vandaag de stem van de bruidegom verstaan als een nieuw bruiloftsverhaal in Kana?

Want hier vertoeven we bij de put van Jacob waar het meisje dat Isaäks vrouw zal worden door de dienaar van Abraham wordt gezien (Gen.24) Zoals deze dienaar

vraagt Jezus ook te drinken. Hier heeft Jacob zijn lievelingsvrouw ontmoet (Gen. 29). Bij deze welput, de diepste van Palestina wordt Jozef begraven (Gen.48,22) Dit is de moederschoot van Israël ver verwijderd van het orthodoxe Jerusalem. Hier staat Jezus in het heetste van de dag :zesde uur. Hetzelfde uur waarop Hij ter dood wordt veroordeeld. (19.14) Een vrouw, zelf bron van leven komt bij de bakermat en ontmoet de waarachtige waterschepper. ‘Ga, roep je man’- ‘wie is je God waarmee je getrouwd bent?’ Het bittere water van de woestijn zal door de Eeuwige veranderd worden tot het zoete en drinkbare water van Thora, lering om mee te leven Ex. 15.22-26) Voortaan zijn berg en tempel verleden tijd. Wat nooit aan Nicodemus noch aan de Judeeërs werd toevertrouwd klinkt hier bij deze vreemdelinge, heterodoxe, bij deze vrouw:”Ik ben’ de met je sprekende’. De vrouw, de dorstende woordvoerster van de mensheid, wordt gelaafd. Ze laat de kruik achter en begint een nieuw bestaan.

**Hoe verder Jezus van Jeruzalem afdaald,
des te sterker en onvoorwaardelijker is de respons op zijn boodschap.**

4.43-54: Weer de Derde Dag, weer **Kana**.

Opstanding- “je zoon leeft”. Een bede vanuit Kafarnaüm, het dorp van Troost.

Er zit crescendo in de verhalen: de voornaamste der Judeeërs aanvaardt Jezus getuigenis niet. Een onorthodoxe Samaritaanse missionneert haar land. En nu een Galileeër, in dienst van de verachtelijke Herodes, gelooft Jezus Woord van op afstand. zonder te zien en bekeert zich met heel zijn gezin. Hij hoeft zelfs geen tekenen en wonderen te zien. Het leerhuis van de geliefde leerling weet dat hoe verder Jezus weggaat van Jeruzalem, hoe meer respons zijn boodschap kent.

Op de derde dag en op het zevende uur (sabbath-uur, tijd van heling en vervulling) verzekert het verhaal driemaal: ‘je zoon leeft’.

Jezus weet de dood vóór te blijven.

teken
2

Galilea

De schrijver van het vierde evangelie hanteert vanaf nu gegevens uit de rechtspleging. Om gaandeweg duidelijk te maken waarop het allemaal zal uitlopen. Er is telkens een gerechtelijk onderzoek, dagvaarding, confrontatie, getuigenverhoor, akte van beschuldiging, pleidooi en zelfverdediging. Ten slotte zal dit alles tot een definitieve terdoodveroordeling leiden.

ROND HET TWEEDE PAASFEEST

5.1-18 In het conflict met de synagogen was de sabbat voor het leerhuis van de geliefde leerling een breekpunt gebleken. De gerechtelijke sfeer van het verhaal, ondervraging, verdediging, aanklacht en oordeel, reflecteert de worsteling van deze gemeente.

Beit-heseda, huis van genade. Het is sabbat, bevrijdingsfeest maar niet voor de miserie omlijst door vijf zuilengangen, ompaald door de vijf boeken van Thora. Verlamd, bewegingsloos, verdorde ledematen afgesneden van de levensbron. Iedereen wacht druilerig op het ingrijpen 'uit den Hoge', een deus machina. Jezus- wijn, levend water - moet opnieuw Thora doen. Zijn 'zien' betekent de ellende aantrekken (Ex. 3.7)

Hier is de Messias om je ellende, je verlamdend verleden, je kruis op te 'tillen'. (Het wordt vijfmaal herhaald omdat alleen een deelgenoot die ziet en solidair is kan optillen).

Belangrijker dan zijn ziektegenezing is het innerlijk opstaan voor die man. Zich omkeren en 'zien'.

De ware sabbat is een tijd van heil en bevrijding. Hij stuurt een mens met z'n lamdendig verleden, genezen en recht op de straat op, zodat iedereen kan erkennen wie God is. Want God trekt zijn handen niet af van zijn schepping op sabbat. Niet het werken schendt de sabbat maar het werkeloos blijven naast een neerliggend mens.

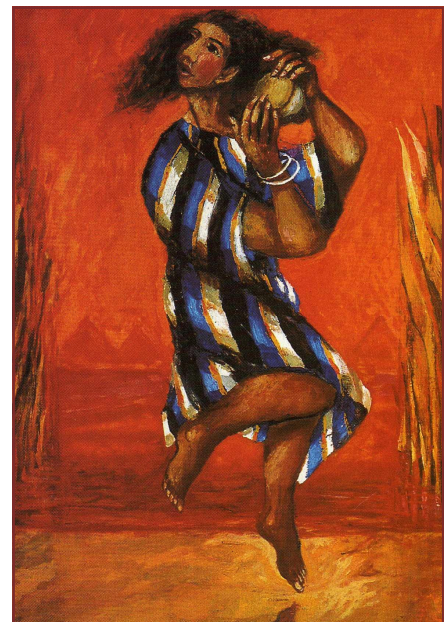
Dan vlucht Jezus weg voor het menselijke verwachtingspatroon om zijn leven te laten leiden door een andere Hand.

teken
3

Jeruzalem

5.19-47 Meditatie van de gemeente met een hymnisch karakter. Die reflectie legt zij in Jezus mond.

Hij doet niets uit zichzelf maar heeft zoals Mozes van aangezicht tot aangezicht met de Vader verkeer. Dank zij de Vader is er toekomst voor de doden. (25-28) en de zending van de zoon is niet om te oordelen maar leven te schenken. Hij is weerkaatsing van de Vader en daarom tot 50 maal door het leerhuis: 'zoon' genoemd, nooit gelijk aan God.

VOOR HET LAATST IN GALILEA

6.1-21 **Wijn, water, brood.** Drie tekenen, omschrijvingen, als een symfonisch gedicht. Mozes, manna, woestijn en het gemor. Het is allemaal concreet rond die zee van Galilea. Je voelt zo de overkant van de Rietzee en de berg Sinaï. Want hier is Mozes neergezeten. Het is kort voor Pasen in Jeruzalem, maar hier in Galilea is het al Pascha. 'Hij heft zijn ogen op' om als God 'betrokken te zien'. Hij is gezegend met het licht van Gods ogen (ps139.16). 'Waarvandaan' het brood. Waarvandaan kwam de wijn in Kana? Waarvandaan het water bij de put? Zal Filippus de Messias als brood van leven herkennen? Gerstenbroden zijn het zoals Eliza ze te eten gaf in de woestijn aan honderd man. Veel te weinig dacht de knecht. (2Kon.4.42-44) Hier wordt alles uitvergroot want mijn Heer is mijn herder, wijst mij te liggen in grazige weiden (ps.23). Jezus deelt zelf uit. Nemen, danken, zelf uitdelen. 'Eucharisteeo'. Dankgebed en opnieuw overvloed, onbepert. Bewaren opdat 'niets verloren gaat'. 'Jhwh van de hemelse machten richt op deze berg voor alle volken een feest aan met fijnste, krachtige gerechten (Jes.25.6) 12 korven, 12 stammen, niemand uitgezonderd.

teken
4

Galilea

Jezus trekt zich terug. Het verhaal eindigt met een kater. 'Het is nacht' en Jezus is verdwenen. Donker in hen want ze houden het voor gezien. De zee wordt woest zoals bij de vluchtende Jona (Jona1.4) Maar een nieuwe schepping treedt aan. Soeverein wandelt Hij over de zee, drastischer dan Mozes en Jozua. Jhwh is werkzaam nabij.

teken
5

'**Ik ben. Wees niet bevreesd**'. Het is als het ware Gods handtekening, zijn eigen zegel. 'Ik ben het die u troost. Ik zelf (Jes.51.12) Geen identificatie met God maar met beeldende predikaten zal het leerhuis van de geliefde leerling in zeven coupletten 'ik ben'-terminologie verhelderen. Brood des leven (6.35)-Licht der wereld (8.12) - deur van de schapestal (10.17) goede herder (10.11) - verrijzenis en leven (14.6) de weg, de waarheid en het leven (14.6) - de ware wijnstok (15.1) Jezus is de signatuur van God.

Brood uit de hemel heeft Hij hun te eten gegeven.

6.22-71 **‘Het Woord van God in Jezus uitgesproken** moet gekauwd, opgegeten en gedronken worden, wil de mens écht leven’ Dit is de diepste overtuiging van het leerhuis van de geliefde leerling. Deze gedachte wordt ontvouwd als een rabbijnse preek, ‘onderrichtend in de synagoge van Kafarnaüm’, uitgesproken in een monoloog van Jezus, twaalf maal onderbroken met vragen door de volksmassa, gemopper en afwijzing door de leerlingen. En alles draait rond de woorden van Jesaja 55.10-11

*“Zoals regen en dauw uit de hemel neerdalen
en daarheen niet terugkeren,
maar de aarde doordrenken,
ze vruchtbaar maken en er gewassen op doen groeien,
zaad geven aan de zaaier
en brood aan ieder die wil eten,
zo is het ook met de woorden uit Mijn mond:
het keert niet leeg naar Mij terug,
maar het doet iets,
het volbrengt wat Ik wil,
het voert uit wat Ik het opdraag.*

Omstreeks het eind van de eerste eeuw is er een kleine gemeente van gelovigen, eerst in Galilea, later wellicht in Klein-Azie, die het aandurft openlijk te verkondigen dat de Messias verschenen is en dat dus het manna, het brood uit de hemel, opnieuw is neergedaald.

Jezus geeft niet alleen brood zoals Mozes, maar is dat levensbrood zelf zoals Hij levensbron werd voor de Samaritaanse.

Tegen de murmurerende Judeeërs die plots verschijnen en tegen de synagogen verklaart het leerhuis dat Jezus het definitieve, uit de hemel neergedaald manna, Woord van God zelf is.

Hij, het nieuwe manna, stelt zijn gehele menselijke bestaan, alles wat hij heeft en is, ten dienst van de mensheid. Hij is het levende voedsel voor de mensheid die zonder Hem niet tot voltooiing kan komen. Zijn gehele wezen is voor de mensheid. En daarbij dacht de gemeente aan zijn dood. Hij is met vlees en bloed, het Woord van God.

Bij de crisis die dit teweeg brengt zegt Petrus: ‘Gij zijt de heilige Gods’ om de grote nabijheid van God uit te drukken, het deelhebben aan Gods innerlijkste wezen.

Eén van de leerlingen zal een diabolos zijn, een dwarsdrijver. Het is tijd om definitief naar Jeruzalem te gaan waar het brood zal gebroken worden en de wijn geplengd.

